

УДК 338

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-2-21>**Навольська Н.В.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій
Тернопільського національного економічного університету**Блащак Б.Я.**аспірант
Тернопільського національного економічного університету**Navolska Natalya**

Ternopil National Economic University

Blashchak Bogdan

Ternopil National Economic University

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORECASTING OF FINANCIAL POTENTIAL OF ENTERPRISES

У статті досліджено, розкрито сутність поняття «фінансовий потенціал підприємства». Фінансовий потенціал як категорія управління підлягає прогнозуванню, коригуванню та реалізації. Доведена необхідність аналізування, оцінювання та прогнозування фінансового потенціалу. Визначено напрями процесу прогнозування фінансового потенціалу. Процес прогнозування фінансового потенціалу спрямований на забезпечення, відновлення або збереження фінансової стійкості підприємства. Проведено дослідження фінансово-економічних показників діяльності підприємств, встановлено взаємозалежність фінансового потенціалу з такими показниками, як коефіцієнт автономії, коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними засобами, коефіцієнт поточної ліквідності, рентабельність продукції, коефіцієнт загальної оборотності активів. Досліджено динаміку, сформовано прогнозні значення фінансового потенціалу досліджуваних підприємств. Окреслено напрями нарощування фінансового потенціалу підприємств.

Ключові слова: фінансовий потенціал, підприємство, стійкість, показники, прогнозування, динаміка, методи, аналіз.

В статье исследована, раскрыта сущность понятия «финансовый потенциал предприятия». Финансовый потенциал как категория управления подлежит прогнозированию, корректировке и реализации. Доказана необходимость анализа, оценивания и прогнозирования финансового потенциала. Определены направления процесса прогнозирования финансового потенциала. Процесс прогнозирования финансового потенциала направлен на обеспечение, восстановление или сохранение финансовой устойчивости предприятия. Проведено исследование финансово-экономических показателей деятельности предприятий, установлена взаимозависимость финансового потенциала с такими показателями, как коэффициент автономии, коэффициент обеспечения оборотных активов собственными средствами, коэффициент текущей ликвидности, рентабельность продукции, коэффициент общей оборотности активов. Исследована динамика, сформированы прогнозные значения финансового потенциала исследуемых предприятий. Определены направления наращивания финансового потенциала предприятий.

Ключевые слова: финансовый потенциал, предприятие, устойчивость, показатели, прогнозирование, динамика, методы, анализ.

The article explores the essence of the concept of “financial potential of the enterprise”. Financial potential as a category of management is subject to forecasting, adjustment and realization. The necessity of analysis, estimation and forecasting of financial potential is proved. The process of forecasting the financial potential of the enterprise can be carried out in such areas as forecasting the resource base of the enterprise (labor, financial, material); forecasting of financial condition (estimation of financial equilibrium); forecasting of financial policy. Prediction of the financial potential of an enterprise cannot be carried out with great accuracy, as there are many factors of influence (external and internal) in the forecast period, which can significantly change the reliability of the forecast. The process of forecasting

financial potential is aimed at providing, restoring or maintaining financial stability of the enterprise. The research of financial and economic indicators of activity of enterprises was conducted, the interdependence of financial potential with indicators such as coefficient of autonomy, coefficient of maintenance of current assets by own means, coefficient of current liquidity, profitability of products, coefficient of total turnover of assets was established. A graphical analysis of the growth rates of financial indicators has been carried out. The dynamics are studied; the forecasted values of the financial potential of the investigated enterprises are formed. It is proved that the analysis of indicators for the short-term perspective is the most simple and accurate and takes into account the largest share of factors leading to increase or decrease of financial potential of enterprises. The mid-term and long-term outlook for financial indicators is more complicated, because not all factors that influence the financial potential of enterprises can always be predicted. The directions of increasing the financial potential of the investigated enterprises are outlined.

Key words: financial potential, enterprise, stability, indicators, forecasting, dynamics, methods, analysis.

Постановка проблеми. Прогнозування показників фінансового потенціалу підприємства є одним з важливих факторів, що забезпечує його результативність. Від потужності фінансового потенціалу значною мірою залежать безперервність та ефективність відтворювального процесу підприємства. У сучасних умовах розвитку вітчизняних підприємств зростає необхідність аналізування, оцінювання та прогнозування їх фінансового потенціалу. Забезпечення достовірності аналізування та прогнозування фінансового потенціалу дасть змогу підприємствам підвищити результативність фінансових показників своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти управління фінансовим потенціалом підприємства висвітлені в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як В.Д. Базилевич, І.А. Бланк, Я.Г. Берсуцький, О.Д. Василик, В.М. Гриньова, Л.А. Ляхович, Л.В. Руденко, О.С. Стоянова, Р.О. Толпежников, Б.Г. Шелегеда. Проте недостатньо дослідженим є питання прогнозування фінансового потенціалу як основи формування концепції фінансового розвитку підприємства.

Дослідження та аналіз наукових джерел, присвячених як питанням теорії та методології прогнозування, так і особливостям управління фінансовим потенціалом підприємства, дали змогу зробити висновок про необхідність адаптації наявних методик та інструментарію прогнозування соціально-економічних явищ до особливостей предметної галузі прогнозу, якою в цьому дослідженні визначено фінансовий потенціал підприємства.

Метою статті є подальший розвиток теоретичних та практичних основ прогнозування показників фінансового потенціалу підприємств в контексті сучасних економічних умов їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий потенціал як категорія, похідна від

фінансів підприємства, обмежений виключно грошовими відносинами, що виникають в процесі руху фінансових ресурсів (власних і залучених) суб'єкта господарювання.

На нашу думку, під фінансовим потенціалом слід розуміти систему економічних відносин, що виникають між господарюючими суб'єктами на макро- та мікрорівнях щодо отримання максимально можливого фінансового результату, який може бути отриманий за найбільш ефективного використання фінансових ресурсів за допомогою діагностики, визначення структурної динаміки та моніторингу основних фінансових показників діяльності підприємства.

Фінансовий потенціал як категорія управління підлягає прогнозуванню, коригуванню та реалізації. Процес прогнозування фінансового потенціалу базується на фінансових показниках попередніх періодів з урахуванням прогнозних змін обсягів продажів, рентабельності, власного та позикових капіталів, забезпечення позитивного ефекту фінансового та операційного важеля, реалізації інвестиційних проектів тощо. Загалом процес прогнозування фінансового потенціалу спрямований на забезпечення, відновлення або збереження фінансової стійкості підприємства.

Варто зазначити, що прогнозування фінансового потенціалу підприємства не може бути проведено з великою точністю, оскільки є безліч факторів впливу (зовнішніх та внутрішніх) в прогнозованому періоді, які суттєво можуть змінити достовірність прогнозу. Проте припущення неточності в прогнозі не має бути тією причиною, яка може привести до відмови від використання процесу прогнозування підприємством.

Ґрунтуючись на результати досліджень [4], бачимо, що процес прогнозування фінансового потенціалу підприємства можна здійснювати в таких напрямках:

– прогнозування ресурсної бази підприємства (трудова, фінансова, матеріальна);

- прогнозування фінансового стану (оцінювання фінансової рівноваги);
- прогнозування фінансової політики.

В умовах побудови ринкових відносин аналізуванню фінансового потенціалу повинен передувати глибокий фінансовий аналіз діяльності підприємства, зокрема аналіз фінансового стану та визначення фінансових можливостей підприємства.

Основні тенденції динаміки фінансового стану та підсумків діяльності підприємства можуть прогнозуватися з високим ступенем точності шляхом поєднання формалізованих та неформалізованих методів.

Процес прогнозування фінансового потенціалу починається з прогнозування обсягу виробництва й реалізації продукції, вже після чого прогнозують фінансові результати, рух коштів та звітність. Визначення майбутнього обсягу виробництва та реалізації продукції є вхідною точкою та необхідним елементом встановлення взаємозв'язку між можливостями розвитку підприємства, потребами в інвестиціях та фінансових ресурсах [4].

Прогнозування показників фінансового потенціалу можна здійснювати в таких періодах:

- короткострокове прогнозування (1–4 роки);
- середньострокове прогнозування (5–10 років);
- довгострокове прогнозування (11–15 років).

За короткострокового прогнозування на перший план виходить кількісне та якісне оцінювання змін показників. Середньострокове та довгострокове прогнозування будується на основі системи прогнозів.

Варто зазначити, що діяльність будь-якого підприємства багато в чому залежить від наявності та використання власного потенціалу. Ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість – це показники, які визначають сукупний фінансовий потенціал підприємства.

Дослідження різних методів проведення аналізу дає змогу вибрати найбільш оптимальний спосіб та визначити економічне становище підприємства на основі отриманих результатів, а також спрогнозувати показники на короткострокову, середньострокову або довгострокову перспективу.

Для визначення рівня значущості й залежності показників фінансового потенціалу підприємств харчової промисловості Тернопільського регіону пропонується використовувати метод кореляційного та регресійного аналізу.

В процесі аналізу фінансового потенціалу досліджуваних підприємств за наявною методикою пропонується визначити його взаємозалежність з такими показниками, як коефіцієнт автономії (K_a), коефіцієнт забезпечення обо-

ротних активів власними засобами (K_z), коефіцієнт поточної ліквідності (K_l), рентабельність продукції (P), коефіцієнт загальної оборотності активів (K_{zoa}).

Проаналізовано динаміку основних показників досліджуваних підприємств за 2013–2017 рр., які мають безпосередній вплив на рівень фінансового потенціалу (рис. 1).

Для аналізу показників використовуємо середньорічний темпи росту та коефіцієнт варіації показників.

Середньорічний темп росту (\bar{T}) розраховують за формулою [2]:

$$\bar{T} = \sqrt[5]{T_1 \cdot T_2 \cdot T_3 \cdot T_4}, \quad (1)$$

де T_1, T_2, T_3, T_4 – ланцюгові темпи зростання.

За теорією коефіцієнт варіації застосовується тоді, коли необхідно порівняти мінливість ознак об'єкта. Мінливість вважається слабкою, якщо $v < 10\%$; середньою, якщо значення v перебуває в межах 11–25%; значною за $v > 25\%$.

Коефіцієнт варіації (2):

$$K_{VAR} = \frac{\sigma(x)}{\bar{x}} \cdot 100\%, \quad (2)$$

де $\sigma(x)$ – середнє квадратичне відхилення, \bar{x} – середнє значення.

Значення середнього темпу зростання та коефіцієнта варіації показників ПрАТ «Тернопільський молокозавод» подано в табл. 1.

Економіко-математична модель динаміки фінансового потенціалу підприємства має вигляд:

$$y = 0,85664 + 0,4991 \ln(t), R = 0,8774,$$

де y – фінансовий потенціал, t – період часу, рік.

Показник фінансового потенціалу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» має позитивну динаміку. Однак темп зростання показника Фпп має сповільнений характер (модель описується логарифмічною залежністю, швидкість зростання якої є обернено пропорційною до аргументу).

Дослідження та оцінювання взаємозв'язків між досліджуваними показниками проведемо за допомогою матриці кореляційних впливів (табл. 2).

На основі проведеного дослідження матриці коефіцієнтів кореляції можемо зробити висновок про те, що всі вищенаведені показники мають додатній вплив на результативність показника Фпп.

Для математичного обґрунтування визначення дії перелічених показників на результуючий проведемо перевірку значущості отриманих коефіцієнтів кореляції.

За теорією [2] значущість коефіцієнтів кореляції перевіряємо за допомогою F-статистики

Фішера-Снекедора. Критичне значення цієї статистики для ($k_1=2-1=1$, $k_2=5-1=4$) становить 7,71.

Згідно з проведеними розрахунками можна зробити висновок про те, що тільки для коефіцієнтів кореляції між показниками Фпп і Кзоа та Кз і Кл маємо значення $F > F_{кр}$. Отже, можемо стверджувати, що між цими показниками існує взаємозалежність.

Збільшення коефіцієнта забезпечення оборотності активів власними засобами сприяє зростанню показника поточної ліквідності.

Економіко-математична модель залежності фінансового потенціалу від коефіцієнта загальної оборотності активів має вигляд:

$$y = 0,14991 + 0,3665x, R = 0,8196,$$

де y – фінансовий потенціал, x – показник Кзоа.

Зростання значення коефіцієнта загальної оборотності активів на 1% приводить до збільшення показника Фпп на 0,367%. Відсоток зростання значення показника Фпп є незначним, однак перспективним.

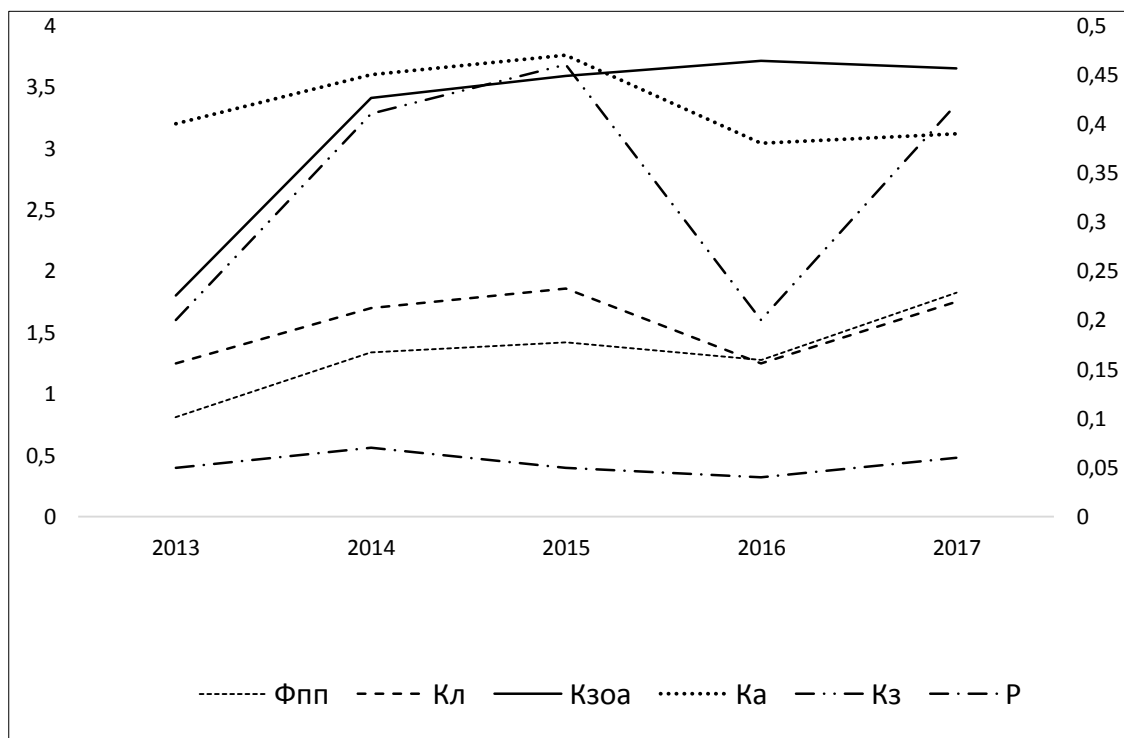

Рис. 1. Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2013–2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Таблиця 1

Показники середнього темпу зростання та коефіцієнтів варіації ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Показники	Фпп	Ка	Кз	Кл	Р	Кзоа
T	122,43%	99,37%	120,38%	108,78%	104,66%	119,33%
K_{VAR}	27,09%	9,48%	37,68%	18,61%	21,11%	25,01%

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Таблиця 2

Взаємозалежність фінансових показників ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Показники	Фпп	Ка	Кз	Кл	Р	Кзоа
Фпп	1					
Ка	0,0429	1				
Кз	0,7099	0,6975	1			
Кл	0,7106	0,6973	0,9984	1		
Р	0,3356	0,4095	0,6267	0,5854	1	
Кзоа	0,8196	0,1578	0,5401	0,5400	0,0803	1

Проведемо графічний аналіз темпів зростання фінансових показників (коефіцієнт автономії (Ка), коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними засобами (Кз), коефіцієнт поточної ліквідності (Кл), рентабельність продукції (Р), коефіцієнт загальної оборотності активів (Кзоа) діяльності ПАТ «ТерА») (рис. 2).

Варто зазначити, що всі досліджувані нами показники мають тенденцію до зростання з 2014 р. Негативний вплив на діяльність підприємства мав період 2013–2014 рр. Така ситуація прослідковується в діяльності багатьох підприємств харчової промисловості, оскільки саме в цей період вагомий вплив мали зовнішні фактори.

Значення середнього темпу зростання та коефіцієнта варіації показників ПАТ «ТерА» подано в табл. 3.

Проведено аналіз взаємозв'язків між досліджуваними показниками за допомогою матриці кореляційних впливів (табл. 4).

На основі проведеного дослідження матриці коефіцієнтів кореляції можна зробити висновок про те, що негативний вплив на значення показника Фпп має рентабельність продукції, оскільки протягом 2013–2017 рр. вона має практично від'ємне значення. Всі інші показників мають позитивний вплив на величину показника Фпп.

Варто зазначити, що значущими є тільки коефіцієнти кореляції між Фпп і Кзоа та між Р і Ка. Економіко-математична модель залежності Фпп(у) від Кзоа(х) має такий вигляд:

$$y = 0,5236 + 0,2129x, R = 0,8125.$$

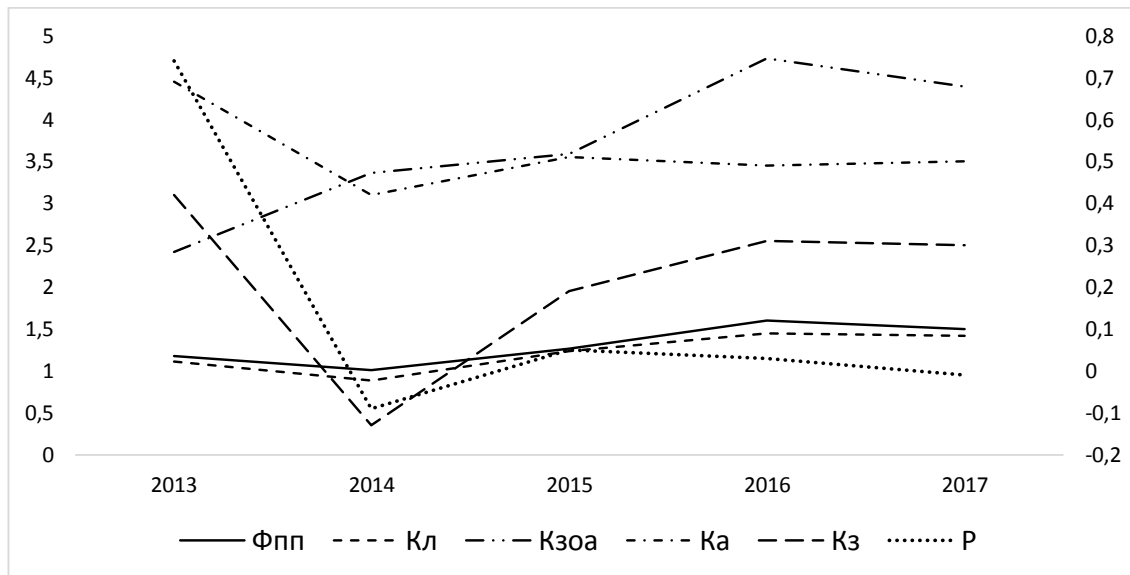

Рис. 2. Динаміка основних фінансових показників ПАТ «ТерА» за 2013–2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Таблиця 3

Показники середнього темпу зростання та коефіцієнтів варіації ПАТ «ТерА»

Показники	Фпп	Ка	Кз	Кл	Р	Кзоа
T	106,20%	92,26%	91,93%	106,35%	87,34 %	116,05%
K_{VAR}	18,16%	19,22%	96,73%	18,94%	233,94%	24,57%

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Таблиця 4

Взаємозалежність фінансових показників ПАТ «ТерА»*

Показники	Фпп	Ка	Кз	Кл	Р	Кзоа
Фпп	1					
Ка	-0,0503	1				
Кз	0,5967	0,7681	1			
Кл	0,9781	0,0342	0,6639	1		
Р	-0,2078	0,9758	0,6376	-0,1506	1	
Кзоа	0,8125	-0,6228	0,0185	0,7438	-0,7307	1

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Зростання коефіцієнта загальної оборотності активів на 1% приводить до збільшення показника Фпп на 0,2129%.

Економіко-математична модель залежності $K_{зоа}(y)$ від $F_{пп}(x)$ описується таким чином:

$$y = -0,3666 + 3,004x, R = 0,8125.$$

Зростання значення показника фінансового потенціалу ПАТ «Тера» на 1% збільшує величину $K_{зоа}$ на 3,004%.

В результаті досліджень показників отримали таку функціональну залежність коефіцієнта автономії від рентабельності продукції. Економіко-математична модель залежності $K_a(y)$ від $P(x)$ має такий вигляд:

$$y = 0,4801 + 0,2903x, R = 0,9758.$$

За теорією та проведеним практичним дослідженням взаємозалежності показників ПАТ «Тера» можна відзначити, що зростання рентабельності продукції сприяє зростанню коефіцієнта автономії.

На основі дослідження фінансових показників діяльності ПАТ «Чортківський хлібозавод» можна спостерігати мінливу змінність значення фінансового потенціалу. Показники рентабельності продукції та загальної оборотності мають тенденцію до зменшення (рис. 4).

Значення середнього темпу зростання та коефіцієнта варіації показників ПАТ «Чортківський хлібозавод» подане в табл. 5.

На основі проведеного дослідження показників середнього темпу зростання можна зробити висновок про те, що значення коефіцієнтів K_a і K_z є меншим від одиниці. Нормативне

значення коефіцієнта $K_a > 0,5$, тобто підприємство може виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів.

Оцінювання взаємозв'язку між досліджуваними показниками проведено за допомогою матриці кореляційних впливів (табл. 6).

На основі результатів проведеного дослідження фінансових показників (табл. 6) можна зробити висновок про те, що всі коефіцієнти мають позитивний вплив на показник фінансового потенціалу ПАТ «Чортківський хлібозавод». Зростання коефіцієнта автономії негативно впливає на значення показників K_z , K_l та P . Однак коефіцієнти кореляції є незначущими, тому неможливо встановити функціональні зв'язки.

На основі проведеного аналізу фінансових показників діяльності досліджуваних підприємств сформована діаграма, яка характеризує динаміку фінансового потенціалу за 2013–2017 рр. і може бути використана інвесторами для прийняття конкретних інвестиційних рішень (рис. 4).

Для прийняття інвестиційних рішень необхідно мати також прогнозні значення показників фінансового потенціалу. Рівняння регресії можна застосувати для прогнозування можливих очікуваних значень результативної ознаки. При цьому слід врахувати, що перенесення закономірності зв'язку, яка вимірюється в мінливій сукупності, у статистиці на динаміку немає. На нашу думку, таке дослідження не буде коректним та вимагає перевірки умов допустимості такого перенесення (екстраполяції), що виходить за рамки статистики й може бути зро-

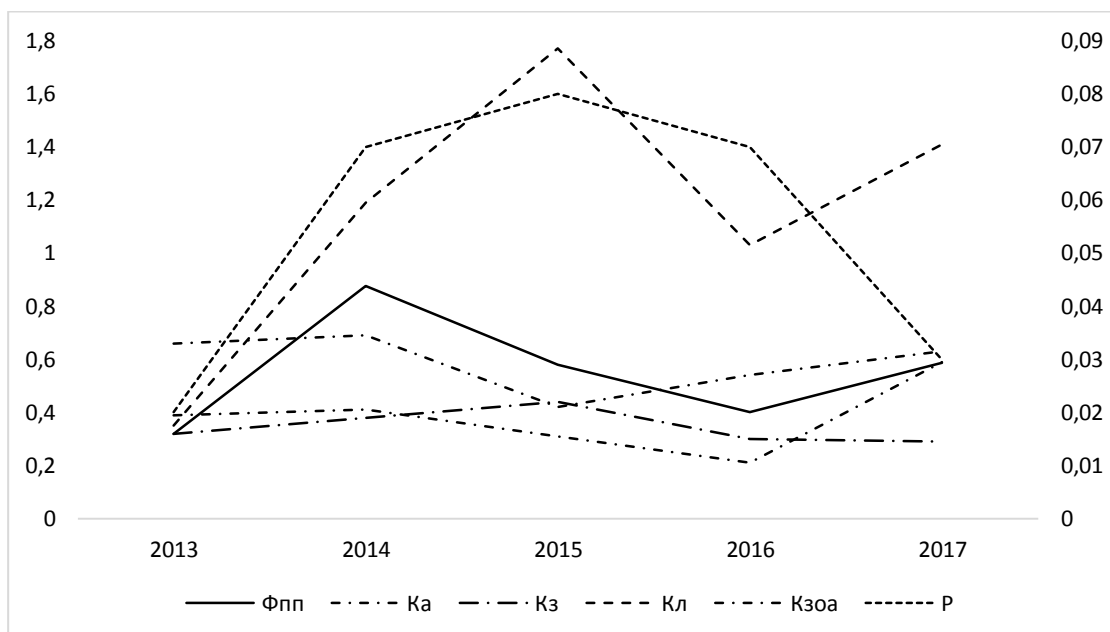

Рис. 3. Динаміка фінансових показників ПАТ «Чортківський хлібозавод» за 2013–2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

блено тільки фахівцем, який добре знає об'єкт дослідження та можливості його розвитку в майбутньому.

Динаміка показників ПрАТ «Тернопільський молокозавод» описана регресійною залежністю та є адекватною до експериментальних досліджень, що розраховано за допомогою функції «Предсказ» в EXCEL.

Для пошуку прогнозних значень показників фінансового потенціалу для ПАТ «Тера» та ПАТ «Чортківський хлібозавод» використано метод ковзної середньої (табл. 7).

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного нами дослідження можна зробити висновок про те, що ПрАТ «Тернопільський молокозавод» і ПАТ «Тера» мають позитив-

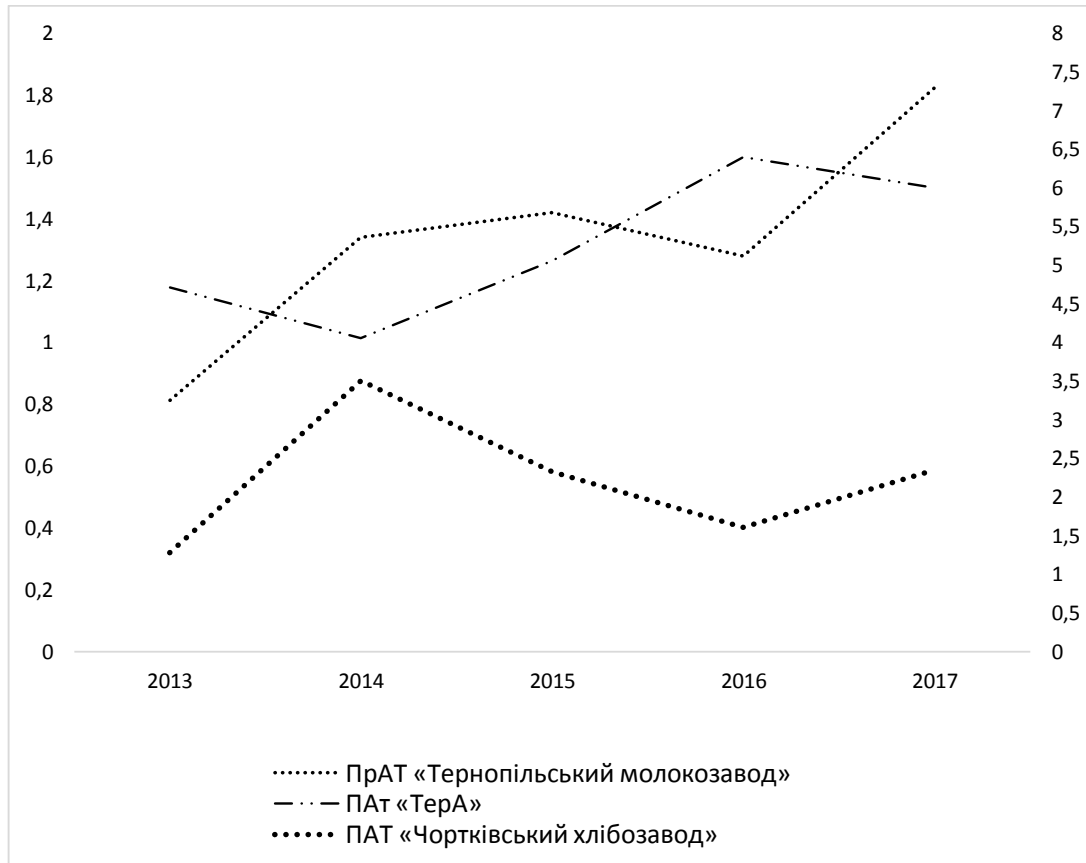

Рис. 4. Динаміка показників фінансового потенціалу окремих підприємств харчової промисловості Тернопільського регіону за 2013–2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Таблиця 5

Показники середнього темпу зростання та коефіцієнтів варіації ПАТ «Чортківський хлібозавод»

Показники	Фпп	Ка	Кз	Кл	Р	Кзоа
T	116,45%	98,84%	97,57%	141,67%	110,67%	116,45%
K_{VAR}	38,76%	18,61%	18,23%	45,77%	50,03%	38,76%

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Таблиця 6

Взаємозалежність фінансових показників ПАТ «Чортківський хлібозавод»

Показники	Фпп	Ка	Кз	Кл	Р	Кзоа
Фпп	1					
Ка	0,2159	1				
Кз	0,4559	-0,5194	1			
Кл	0,5402	-0,6122	0,5376	1		
Р	0,4568	-0,5886	0,6571	0,6294	1	
Кзоа	0,3185	0,5292	-0,2754	0,0839	-0,6220	1

Джерело: розроблено авторами на основі звітних даних підприємства

Прогнозні показники фінансового потенціалу підприємств харчової промисловості
Тернопільського регіону на 2018–2020 рр.

Підприємство	Роки	Прогнозні значення фінансового потенціалу підприємств
ПрАТ «Тернопільський молокозавод»	2018	1,923
	2019	2,120
	2020	2,316
ПАТ «Тера»	2018	1,454
	2019	1,299
	2020	1,349
ПАТ «Чортківський хлібозавод»	2018	0,553
	2019	0,578
	2020	0,574

Джерело: розроблено авторами

ний прогноз щодо показників фінансового потенціалу. Такі підприємства є зазвичай прибутковими та фінансово стійкими. Проте варто враховувати, що такі показники є прогнозними, а за інших рівних умов ситуація на підприємствах може істотно змінитися, що може привести до падіння або суттєвого підвищення рівня фінансового потенціалу.

За теорією та практикою можна зазначити, що аналіз показників на короткострокову пер-

спективу є найбільш простим і точним, враховує найбільшу частку факторів, що приводять до підвищення або зниження фінансового потенціалу підприємств. Прогноз фінансових показників на середньо- та довгострокову перспективу є більш складним, оскільки не завжди може передбачити дію всі факторів, які впливають на фінансовий потенціал підприємств.

Список використаних джерел:

1. Белінська О.В. Сутність фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 4. Т. 3. С. 267–271.
2. Івашук О.Т. Економіко-математичне моделювання : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ «Економічна думка», 2008. 704 с.
3. Ляхович Л.А. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та управління. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 22. С. 92–98.
4. Толпежніков Р.О. Сутність та методика оцінювання фінансового потенціалу підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності* : збірник наукових праць. Вип. 2. Т. 1. Маріуполь : ПДТУ, 2013. С. 277–282.
5. Фещур Р.В., Барвінський А.Ф., Кічор В.П. Статистика: теоретичні засади і прикладні аспекти : навчальний посібник. 2-ге вид., оновл. і доп. Львів : Інтелект-Захід, 2003. 576 с.